

VII. Urbanisme i construccions públiques

Repasant la història de Roma, ens adonem de com una ciutat fou capaç de formar al seu voltant un imperi d'enormes proporcions. La romanització de tantes terres conquerides va tenir el seu suport principal en la xarxa de milers de ciutats que constituïen l'Imperi. De la mateixa manera que altres elements de la cultura romana són presents al món d'avui i ens permeten de conèixer diferents aspectes de la mateixa, les ciutats ens ensenyen molt sobre una civilització que va durar més de mil anys.

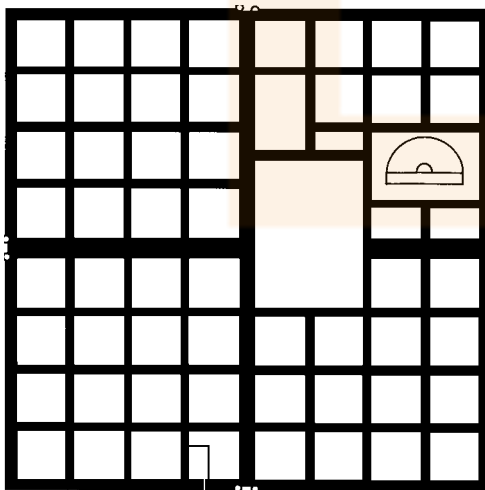
Per saber com era la vida urbana en el món romà, podem acudir a les restes arqueològiques de ciutats tan ben conservades com Pompeia o Timgad (Algèria), però aquesta no és l'única font d'informació. A més és molt possible que estiguem vivint a una ciutat d'origen romà i que hi puguem apreciar la seva habilitat per seleccionar el lloc i traçar el plànol dels carrers. Això ens mostrarà fins a quin punt la planificació urbanística va tenir importància en la fundació de noves ciutats.

1. LA PLANIFICACIÓ URBANA

La construcció de les muralles es regirà pels següents principis: primer s'escollirà un lloc molt sà. Aquest lloc haurà de ser elevat i estar protegit de les boires i les gelades, i no haurà d'estar orientat cap als vents càlids o els vents del nord, sinó cap a les zones atemperades. Finalment, caldrà evitar la proximitat de llocs pantanosos.

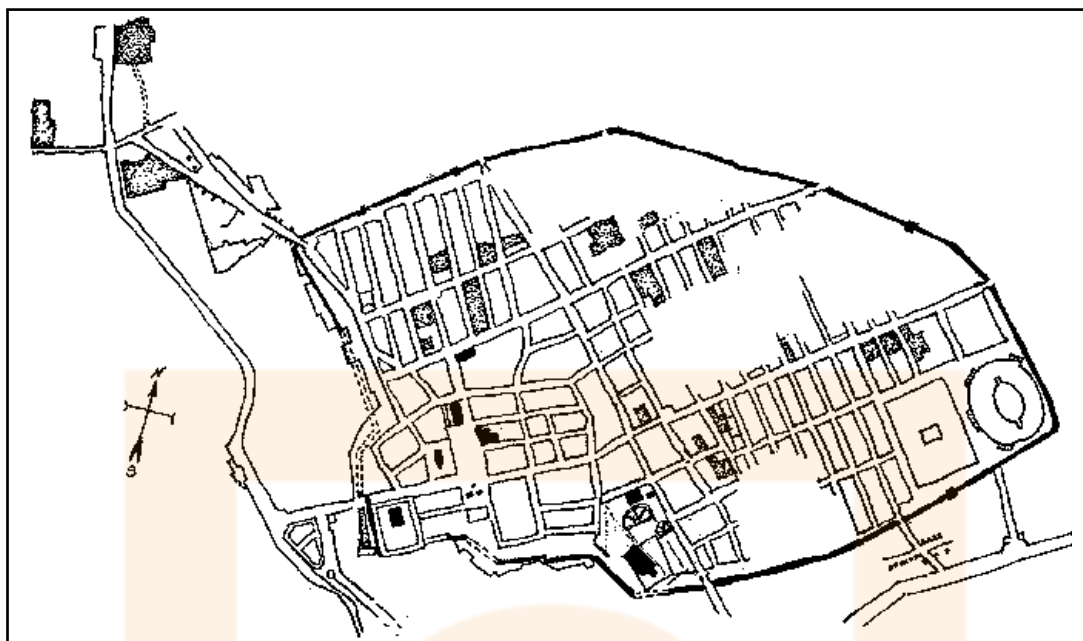
Un cop enllestides les muralles, caldrà dur a terme la distribució de solars i places del recinte, i establir la direcció dels carrers segons els punts cardinals. Considerarem una bona distribució aquella que no faci coincidir la direcció dels carrers amb la dels vents, car si els vents són freds molesten, si són càlids desequilibren i si són humits perjudiquen la salut.

Vitruvi, DE ARCHITECTURA

7.1 Dibuix esquemàtic d'una planta hipodàmica

El model més antic per als nous assentaments va ser el **castrum**, recinte rectangular emmurallat amb una avinguda central en forma de creu. Eren petites guarnicions, d'unes tres-centes famílies, destinades a protegir algun punt de valor estratègic, i massa reduïdes per arribar a la categoria de ciutat. Amb el temps podien créixer de manera incontrolada més enllà de llurs muralles. Però el tipus que el romans van adoptar de manera habitual a les ciutats planejades des del principi com autosuficients fou el de la **planta hipodàmica** (d'Hipòdamus, arquitecte milesi del segle V aC), que els romans van conèixer pel seu contacte amb els grecs.

7.2 Plànol de la ciutat de Pompeia

Era aquest un model de ciutat articulada a partir de dos carrers principals, el *decumanus* amb direcció est-oest, i el *cardo* amb direcció nord-sud. Ambdós carrers conflüen en el *forum*, el que avui en diríem la plaça del poble, que era el lloc on es trobaven els edificis més significatius, així com l'activitat política, econòmica i social més important de la ciutat. *Cardo* i *decumanus* eren, a més, la referència per a un traçat de carrers paral·lels i perpendiculars que deixaven entre ells unes *insulae* regulars per edificar-hi vivendes. Inevitablement les ciutats havien d'adaptar-se al terreny, però si aquest ho permetia, tota l'*urbs* formava un rectangle emmurallat amb quatre portes que s'obrien al final de les dues vies principals. Aquestes portes eren compostes per tres obertures: una de més gran per al pas de carruatges i cavalls, i dues de més petites per als vianants. Es tancaven amb portes de fusta i reixes, també de fusta però recobertes amb planxes de bronze.

Gràcies a la planificació podien situar-se d'una manera racional els edificis públics i les construccions de més gran envergadura. Aquests servien tant a les necessitats de la vida social i econòmica (temples, cúries, basíliques, biblioteques i mercats), com a la higiene (banys i latrines públiques). De la mateixa manera es creava la infraestructura que garantia serveis públics com l'abastiment d'aigües (aqüeductes i fonts) o la xarxa de clavegueram.

7.3 Carrerons estrets a Roma

Els urbanistes romans van tenir també present que la major part de la vida pública es feia a l'aire lliure, i van pensar en ciutats destinades als vianants. D'ací la relativa abundància d'espais que tenien per finalitat donar cabuda a les persones, com jardins, carrers porticats amb columnes, places, o la prohibició del tràfic rodat durant el dia. Ara bé, la importància de la planificació urbanística no ens ha de fer imaginar ciutats idíl·liques. Ans al contrari, moltes aglomeracions urbanes, especialment les de fundació anterior, estaven mancades totalment d'ordre i eren un caos de carrerons irregulars i cases amuntegades.

La mateixa Roma, ubicada en un emplaçament complex, amb turons i un riu pel mig, era un conjunt anàrquic on es barrejaven els grans edificis polítics amb les vivendes humils. A més, les ciutats romanes eren terriblement sorolloses, tant de dia com de nit, i els ensorraments i incendis, a causa dels edificis de fusta i les llànties d'oli, constituïen un perill freqüent, malgrat la feina de brigades de bombers amb mantes humides i bombes de mà. Com deia Juvenal, *"per dormir calen molts diners"*, al·ludint al fet que només els qui gaudien d'una casa gran podien viure amb una certa seguretat física i aïllar-se de l'estrèpit del carrer.

7.4 Dibuix i fotografia d'un carrer d'Herculà, poble destruït per l'erupció del Vesuvi

Prova que la planificació urbanística no recollia tots els detalls ho demostra un fet aparentment trivial: a les ciutats antigues, com ara Roma, els carrers no duïen ni nom ni numeració, la qual cosa suposava enormes dificultats per orientar-s'hi, especialment a les ciutats importants i en aquelles on hi havia un disseny irregular. Els pocs carrers que tenien nom eren tan llargs que no es podia precisar un lloc amb exactitud, i per això els romans van haver de prendre altres punts de referència com edificis públics, estàtues, jardins o la casa d'algun personatge important, la qual cosa convertia les indicacions en llargues i complicades. La manera més corrent de designar un lloc la facilitava el predomini de tendes o activitats d'un determinat ofici, com per exemple "el carrer dels orfebres" o la "plaça de les herbes".

Això sí, els carrers de les ciutats romanes, amb el paviment empedrat, tenien àmplies voreres; de tant en tant la calçada era travessada per una filera de blocs de pedra que sobre-

sortien per tal de facilitar el pas dels vianants en cas de pluja i per evitar que els carros agafessin velocitats perilloses. I com no hi havia cap "codi de circulació", per entendre'ns, ni tampoc cap autoritat sancionadora, els habituals "problemes de tràfic" se solucionaven sovint a garrotades!

7.5 Carrer de Pompeia

7.6 Visió panoràmica d'una maqueta de la ciutat de Roma

2. TIPUS DE CASES

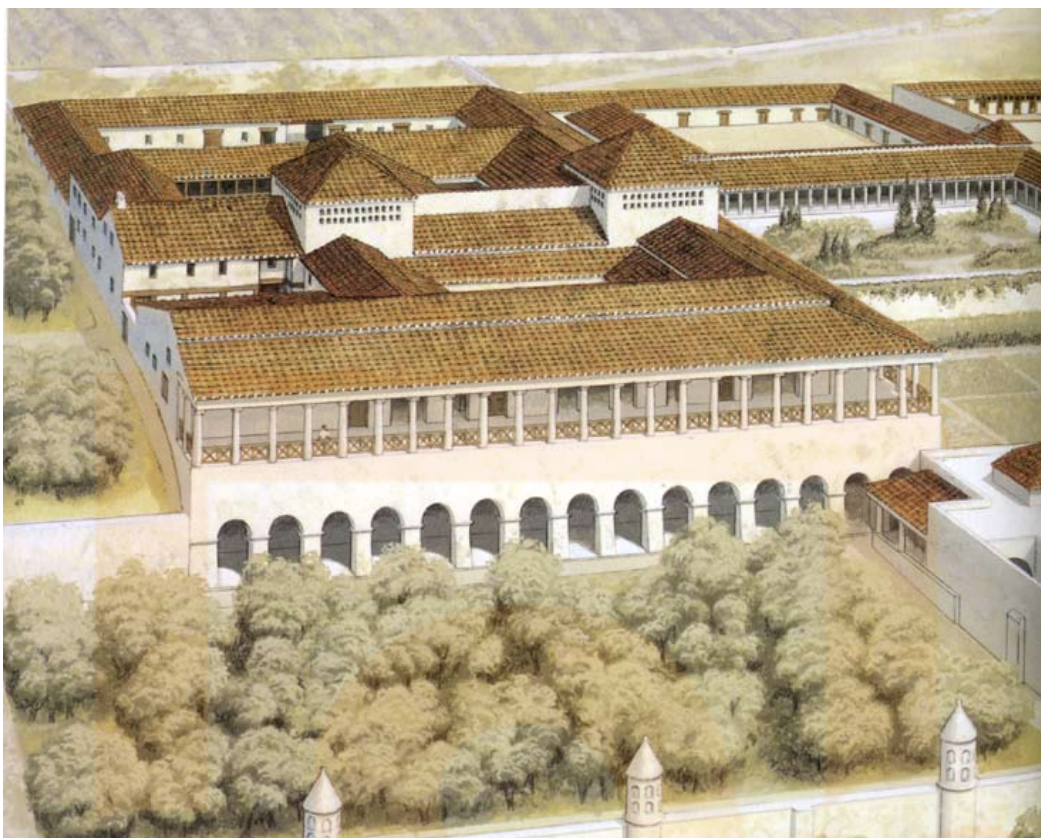
Quan la vida està molt desenvolupada en una civilització és perquè aquesta ha assolit un grau de complexitat que es manifesta en la gran diversitat d'activitats existents a la societat i les diferències econòmiques i socials dels membres que la integren. Un símbol claríssim d'això acostuma a ser el tema de la vivenda que hom ocupa. Per aquesta mateixa raó hem de pensar que entre els romans no va existir un únic tipus de casa, sinó que la varietat fou gran, com ho és també entre nosaltres, en funció de la riquesa o pobresa de cadascú.

Així trobem des de les grans i luxoses *villæ* dels senadors i rics homes de negocis, amb vistes meravelloses, frondosos jardins plens de fonts i dependències exquisidament decorades, fins als tuguris i *pergulæ*, habitacions de reduïdes dimensions on s'amuntegava la gent més pobre de la ciutat.

a) Villæ: eren al mateix temps residències campestres i granges productives. Equivaldrien més o menys als "cortijos" d'Andalucía. Les grans *villæ* eren al camp o als afores de la ciutat, enmig dels camps de conreu. Llurs dimensions i característiques depenien de la riquesa dels propietaris. En aquest dibuix, per exemple, veiem la Vil·la de Diòmedes, a Pompeia, tal com era fa dos mil anys. Al voltant de l'edifici, hi havia els terrenys de l'explotació agrícola. Al jardí (costat dret) podem veure la piscina central i un triclini per als àpats a l'aire lliure.

7.7 Dibuix de la Vil·la de Diòmedes, a Pompeia

7.8 Dibuix de la Vil·la Settefinestre, al nord de Roma

b) ***Insulae***: els seus orígens cal cercar-los a la superpoblació, a la manca d'espai i a les dures condicions econòmiques de la vida a Roma. Eren edificis de fins a cinc pisos, amb balconades i finestres a l'exterior, i amb unes quantes dependències interiors sense cap característica especial quant a disposició o estructura. Els seus ocupants les feien servir segons les necessitats familiars.

7.9 Dibuix d'una *insula* de pisos a Roma

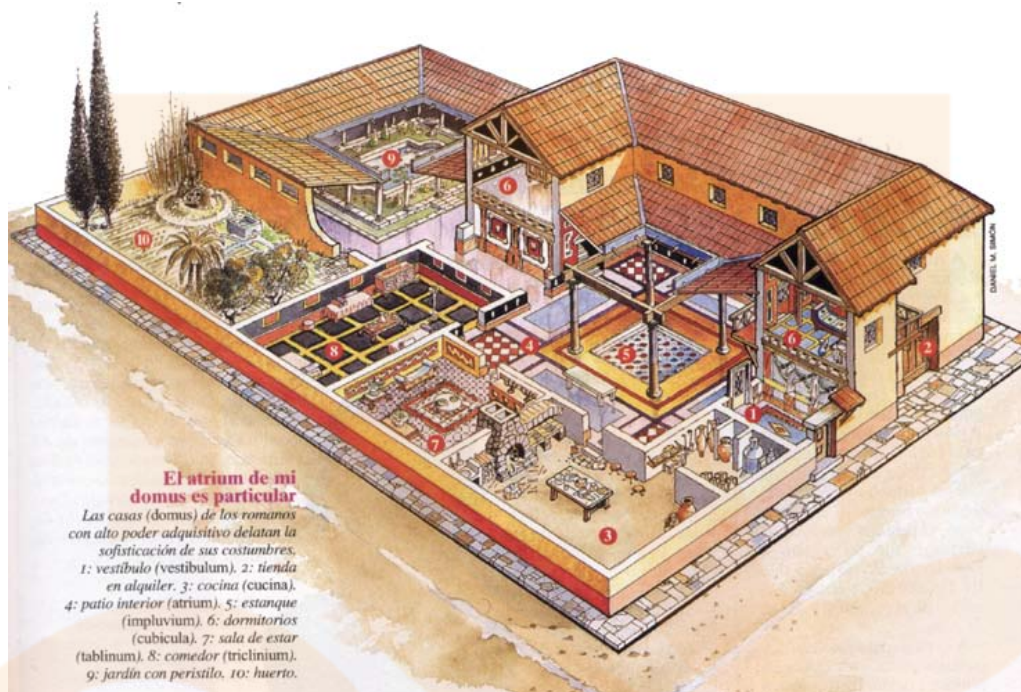
Aquestes cases estretes, poc confortables, mancades habitualment d'aigua corrent i latrina, tenien poca llum, i la pèssima qualitat dels materials (tot l'entremat de bigues era de fusta) feia que els incendis o ensorraments fossin freqüents.

La majoria eren de lloguer, i hi vivien les classes més populars en condicions força deficients. La manca de serveis feia que de nit hom llencés per la finestra escombraries i residus de tota mena, amb greu perill per al vianant.

Considera des de quina altura es precipita un test, per trencar-te el cap, o amb quina freqüència es dona el cas que caiguin de les finestres atuellts trencats o esquerdats, que del pes que tenen deixen marca fins i tot a l'empedrat del terra. Ets, en veritat, un ingenu si, quan et conviden a sopar, hi vas sense haver fet testament abans.

Juvenal

c) **Domus**: la *domus* era la vivenda primitiva dels romans. Després del contacte amb la cultura grega es va ampliar i va quedar com a casa de la gent benestant. El model primitiu és d'origen etrusc, de planta rectangular, on podem distingir tres zones: l'entrada, un cos central obert a l'aire i la llum per la part de dalt, i un jardí a la part del darrere. Gairebé no té vista exterior, les finestres són escasses, petites i irregulars. Sol tenir un únic pis, i les diverses dependències interiors són destinades cadascuna a un únic ús: menjador, dormitori, etc.

7.10 Dibuix d'una *domus*, amb les seves parts principals assenyalades

Aquest tipus de vivenda va anar evolucionant amb el temps, i sobretot després del contacte amb la cultura grega es va ampliar i va prendre la seva forma definitiva i més comuna. Els exemples millor conservats els trobem a Pompeia, on la *domus* era la residència dels ciutadans rics que hi vivien amb llurs famílies, tot i que també es donaven casos de varies famílies que compraven una mateixa *domus* i s'en repartien l'espai.

A aquestes cases s'hi accedia per un *vestibulum* fins la porta, després de la qual el passadís continuava fins a l'*atrium*, que era el centre del cos anterior de la casa. Es tractava d'un gran espai buit amb una obertura al sostre, el *compluvium*, que es corresponia al terra amb una pila rectangular, l'*impluvium*, destinada a recollir l'aigua de la pluja, que després passava a una cisterna subterrània. Originàriament l'*atrium* era el lloc on hi havia la llar de foc i la família treballava, menjava i dormia. Posteriorment, a l'*atrium* es van obrir habitacions amb funcions específiques:

7.11 Atrium d'una *domus* de Pompeia

alcoves per dormir-hi, petites peces per guardar-hi les imatges dels avantpassats, i el *tablinum*, habitació gran ubicada al costat oposat de la porta d'entrada, destinada a l'amo de la casa, per rebre amics, fer banquets, etc.

Després del contacte amb la cultura grega, la *domus* romana es va ampliar en el seu cos posterior, més interior, cap al qual es va desplaçar la vida familiar. Era el *peristylum*, jardí envoltat d'un pòrtic, de vegades de dos pisos, sostingut per columnes, i que també estava envoltat d'habitacions.

Quant a les dependències de servei, no tenien un lloc fix dins la casa, i se situaven allà on anaven quedant espais buits. La cuina, per exemple, solia ser molt petita, amb una fogona d'obra i un forat per a la sortida de fums, ja que no hi havia xemeneies. A prop de la cuina hi havia les latrines i el bany. Les úniques peces que s'obrien directament al carrer eren les *tabernæ*: les destinades a botiga tenien un mostrador d'obra a l'entrada, i a la part posterior una o dues rebotigues separades per una paret. A més solia haver-hi un entresòl que dividia en dues parts

7.12 Uns esclaus treballant a la cuina

la *taberna*: la part superior era la *pergula*, i servia de vivenda per a gent molt pobre.

A les cases romanes no hi havia tants mobles com a les nostres. Es limitaven als objectes més indispensables, i empraven, a més de baguls i armaris, fornícules i petites cambres per guardar-hi llibres, vestits i estris diversos. El *triclinium* els hi servia no només per dormir sinó també com a sofà i per menjar-hi reclinats. Les taules i els seients eren molt variats, en la forma, l'estructura i el material de què eren elaborats.

Per il·luminar-se feien servir torxes, espelmes i llànties d'oli fetes de fang o de bronze, que algunes vegades eren col·locades sobre pedestals. Com que feien poca llum, en calien moltes per il·luminar tota una estança. Per il·luminar la part exterior de les vivendes, hom emprava fanals penjats o torxes. Aquests fanals eren de bronze, amb els laterals transparents, i contenien espelmes de sèu. Les habitacions s'escalfaven per mitjà d'estufes portàtils de bronze o brasers fixos, però igualment a l'hivern passaven força fred.

El terra era cobert en algunes parts per mosaics de temes que feien referència a la finalitat de l'habitació on es trobaven. Les parets solien estar decorades amb pintures o cortinatges més o menys luxosos i cridaners, segons la dependència de la casa que fos.

7.13 Secció transversal d'una *domus*, on s'aprecien totes les seves parts bàsiques

3. MATERIALS I EINES DE CONSTRUCCIÓ

En algunes èpoques els enginyers militars van ser, per llur experiència, els més qualificats. Els romans feien servir com a principals materials de construcció la pedra, l'argila, l'argamassa i la fusta. A l'època imperial, els constructors romans havien edificat 45.000 vivendes, algunes de considerable alçada. L'enginyeria romana va recórrer més a la millora de les tècniques tradicionals i conegudes que a la introducció de tècniques revolucionàries.

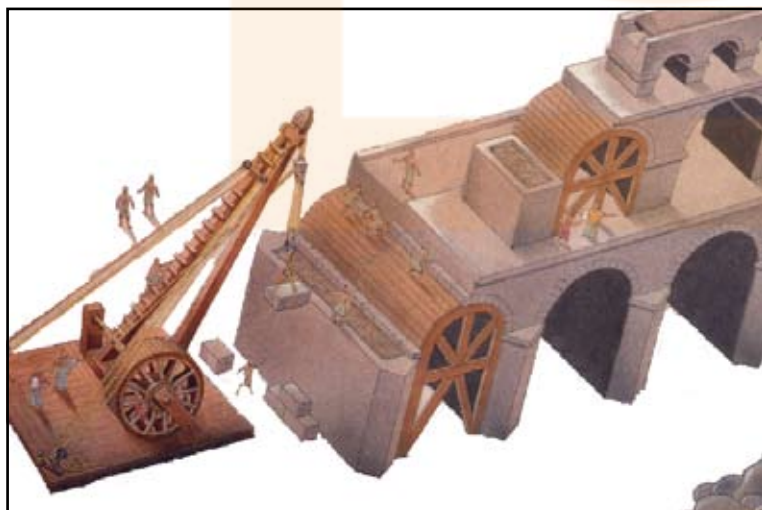
Un cop extrets els grans blocs de pedra de les pedreres, que generalment eren propietat de l'Estat, els obrers els treballaven fins aconseguir blocs a esquadra, i a continuació els pulimentaven. Si la pedra era tova podia ser tallada amb una serra, però si era dura es feia amb la barrina una línia de forats per on s'hi introduïen estakes de fusta seca que, en mullar-les amb abundància, es dilataven i trencaven la pedra pel lloc desitjat. Un cop partit el gran bloc en altres de més petits, hom els donava la forma final amb el martell i l'escarpa.

L'argila la feien servir per fabricar-ne maons i teules, amb motllos de fusta. Un cop aconseguida la forma desitjada, extreïen les peces dels motllos i les posaven a assecar al sol abans de coure-les al forn. Totes les peces duïen la marca del propietari de la fàbrica, i de vegades també la de l'emperador.

L'argamassa era una barreja de sorra, calç i aigua; és el que nosaltres diem morter, i servia per unir entre ells els maons i els blocs de pedra. És l'avantpassat del nostre ciment.

La fusta era emprada no només per als treballs de fusteria sinó també per construir l'esquelet dels edificis i l'armadura de les teulades. Un cop enlestits, els obrers recobrien els edificis amb marbre, guix i mosaics.

Als treballs de construcció els obrers feien servir gran quantitat d'eines. Per tallar la pedra, a més de la serra, el martell i l'escarpa, feien servir el compàs, l'escaire, la vara de mesurar, el pic i la barrina gran. Per als treballs de fusta els instruments usals eren la destal, la barrina petita, la maça, la falca, el ribot i les tenalles. La gran majoria d'aquestes eines eren fabricades a peu mateix d'obra, a les ferreries i tallers instal·lats allà per a tal finalitat.

7.14 Grua per a la construcció d'un aqüeducte

La construcció pròpiament dita requeria elements auxiliars més complexos: màquines com la grua i la politja, que consistia bàsicament en una roda giratòria al voltant de la qual es feien passar diverses cordes. Amb aquestes màquines aconseguïen aixecar càrregues molt pesades. L'estructura de les bastides emprades va adquirir una perfecció similar a la dels nostres dies, tot i que sempre eren de fusta.

4. LES GRANS OBRES PÚBLIQUES

7.15 Calçada romana perfectament conservada

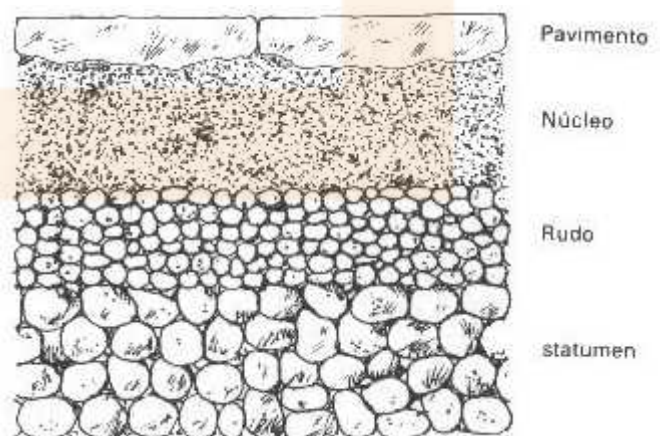
a) La xarxa de calçades:

La xarxa de ciutats que constituïen l'Imperi Romà estava ben comunicada per mitjà de vies terrestres conegudes amb el nom de **calçades**. L'ur excel·lent traçat i sòlida construcció les han fet perviure fins als nostres dies. El paper de les calçades com a nexa d'unió cultural, comercial, militar i polític fou fonamental per al desenvolupament històric de l'Imperi.

La xarxa viària que van construir els romans va arribar als 85.000 km de longitud. Construïen les calçades excavant una rasa de l'amplada desitjada i d'un mínim d'un metre de profunditat, que omplien amb quatre capes:

4. *Pavimentum*, a base de lloses grans i planes que procuraven fer encaixar al màxim.
3. *Nucleus*, a base de còdols triturats.
2. *Rudus*, a sobre de l'anterior, amb pedretes i grava, sovint barrejades amb argamassa.
1. *Statumen*, la capa més profunda, a base de pedres mitjanes i gruixudes sense argamassa.

La via segueix sempre una línia recta, i només té revolts i desviaments quan ho exigeix la morfologia del terreny. Una zona pantanosa, una muntanya, un pendent pronunciat, un riu, només constituïen un problema tècnic, que se solucionava amb els recursos de què disposaven.

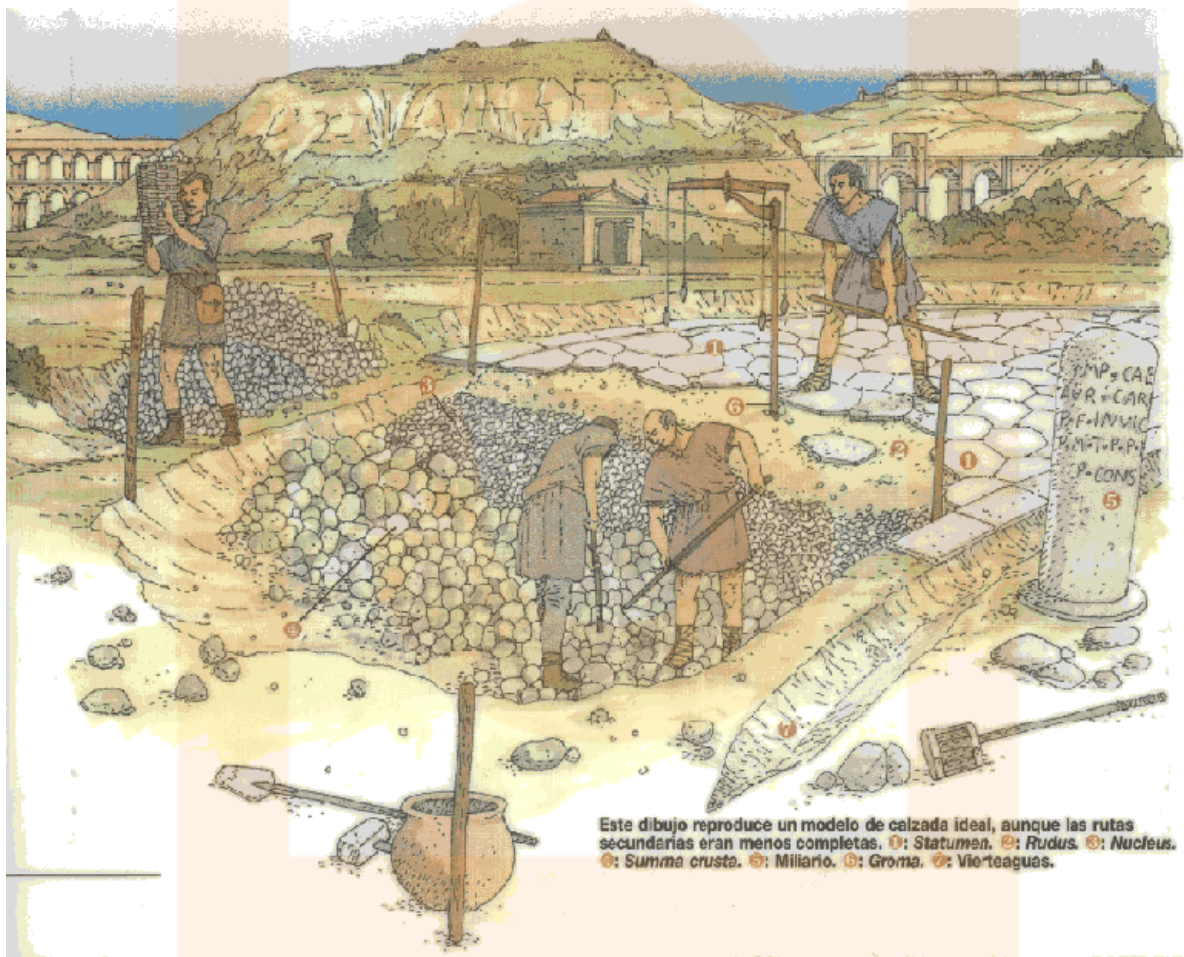

7.16 Dibuix i secció d'una calçada romana, on s'aprecien totes les seves parts

A les vies romanes hi havia cada mil passes uns monòlits massissos de forma cilíndrica i d'uns dos metres d'alçada anomenats **miliaris**. En ells hi havia expressada la distància entre aquell punt i el de partida o el d'arribada de la via. La inscripció gravada als miliaris acostumava a oferir les següents informacions:

- el nom del constructor o del restaurador de la via;
- la fórmula **a** + el lloc des d'on comença la via, i/o la fórmula **ad** + el lloc on acaba;
- la distància expressada en milles MP o en llegües L;
- formes verbals com *fecit*, *refecit*, *restituit*, que indiquen l'acció de fer o de restaurar.

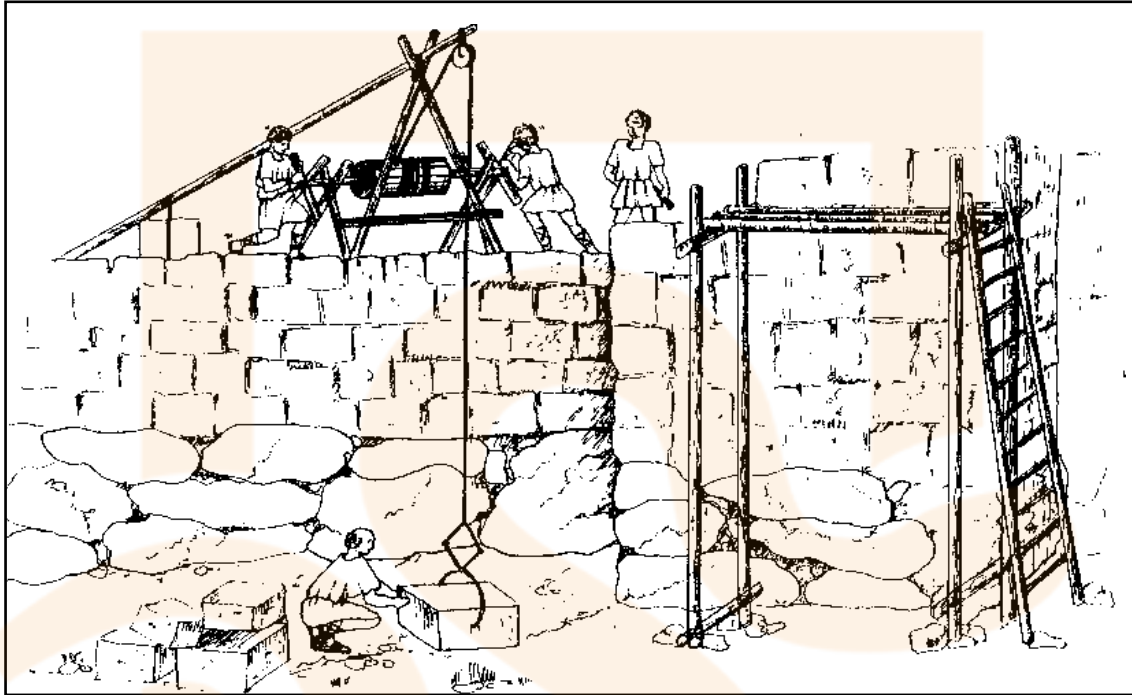
Aquests miliaris no sempre es troben al seu emplaçament original, la qual cosa dificulta la feina d'establir la seva situació inicial. Molts d'ells han estat reutilitzats com a suports de piles baptismals, abeuradors, moles, bases d'altar, columnes d'església, farcit de muralles, etc.

7.17 Dibuix de la construcció d'una calçada romana

b) Les muralles:

Totes les ciutats eren defensades per **muralles** que discorrien pels límits fundacionals establerts pel sacerdot amb l'ajut d'una arada. Constaven d'un doble mur de carreus separats per un ampli espai que es farcia amb pedres i terra, i que constituïa una via de circulació per a la vigilància i defensa de la ciutat. A més, per reforçar la seguretat de la muralla i evitar l'accés subterrani a la ciutat, el mur exterior es perllongava uns quants metres sota terra, i la part superior era protegida amb merlets.

7.18 Dibuix de la construcció de la muralla d'una ciutat

c) Els aqüeductes:

Una de les obres més característiques de l'enginyeria romana fou l'**aqüeducte**, troballa tècnica típicament romana que va servir per solucionar el problema de l'abastiment d'aigua a les ciutats.

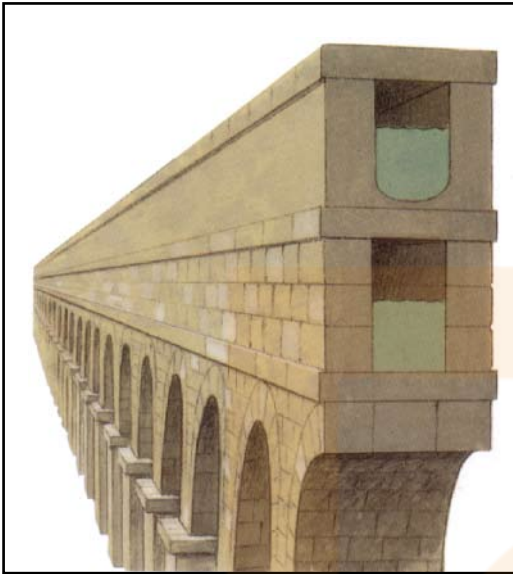

7.19 Aqüeducte de Pont du Gard (França)

7.20 Aqüeducte de la "Piedra Cortada" (València)

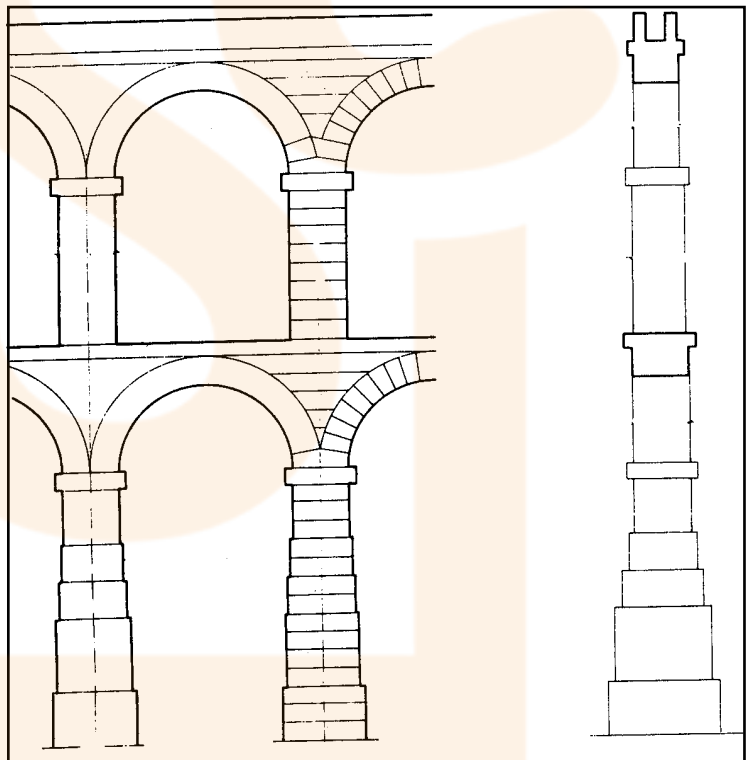
La funció de l'aqüeducte era transportar l'aigua des de les fonts o embassaments, situats generalment a llocs més elevats, fins la ciutat, on es canalitzava l'aigua i es distribuïa per mitjà de canonades de plom fins a les fonts. L'estructura de l'aqüeducte consistia en un canal cobert anomenat *specus*, per on circulava l'aigua, elevat sobre gruixuts pilars units entre ells per mitjà d'arcs. Aquest *specus* mesurava més o menys 2 m. d'alt per 90 cm. d'amplada. El seu sostre tant podia ser pla com en forma de V invertida o d'arc de mig punt. Alguns cops, quan el terreny ho exigia, construïen diverses fileres de pilars i arcs superposats, que produïen un perfil arquitectònic de gran bellesa. Com que l'aigua havia de circular constantment, l'aqüeducte era construït amb un lleuger pendent de principi a fi. La solidesa d'aquesta construcció, alguns cops molt extensa, requeria d'uns fonaments profunds, gruixuts i ben ancorats al terra.

7.21 Secció d'un aqüeducte amb doble *specus*

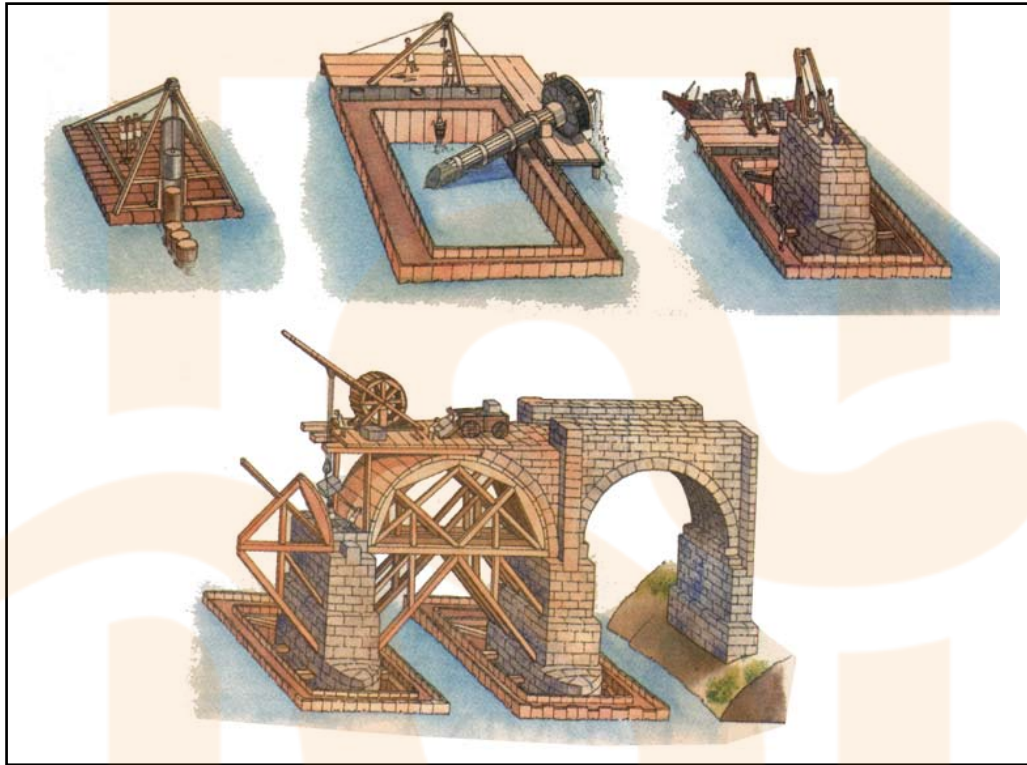
7.22 Aqüeducte de Segovia

7.23 Esquema frontal i lateral d'un aqüeducte

d) Els ponts:

La utilització de l'arc i la volta com a solucions arquitectòniques apareix també a un altre tipus d'obres d'enginyeria: els **ponts**. Aquests elements arquitectònics, als quals els romans van ser especialment afeccionats, els van permetre de salvar llargues distàncies, tot unint els extrems oposats de les valls i les ribes dels rius. En realitat, ponts i aqüeductes plantejaven el mateix problema: construir arcs de pedra estables i resistents. Per això la seva construcció només podia fer-se sota la direcció d'autèntics experts que havien de fixar el radi exacte de cada arc i fins i tot la posició de cada pedra. Un cop construïts els pilars, es feia una armadura de fusta, la *cimbra*, que devia suportar el pes de l'arc.

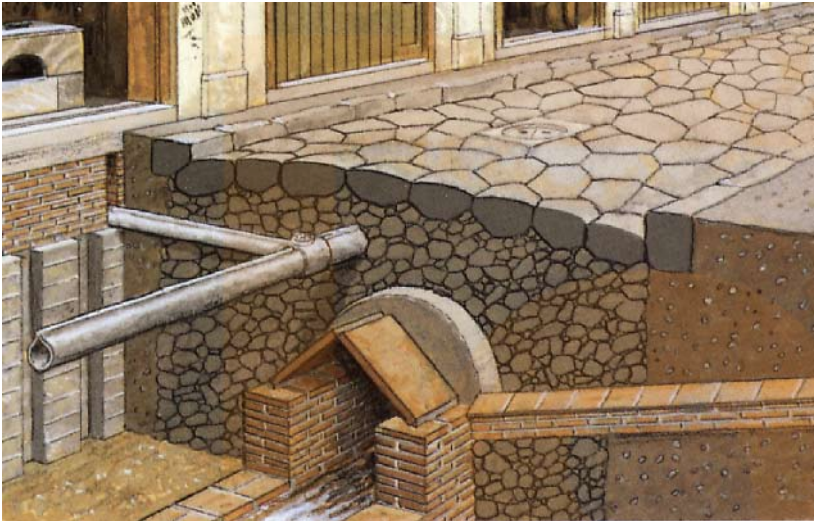
7.24 Fases en la construcció d'un pont

7.25 Pont d'Alcàntara sobre el riu Tajo (Cáceres)

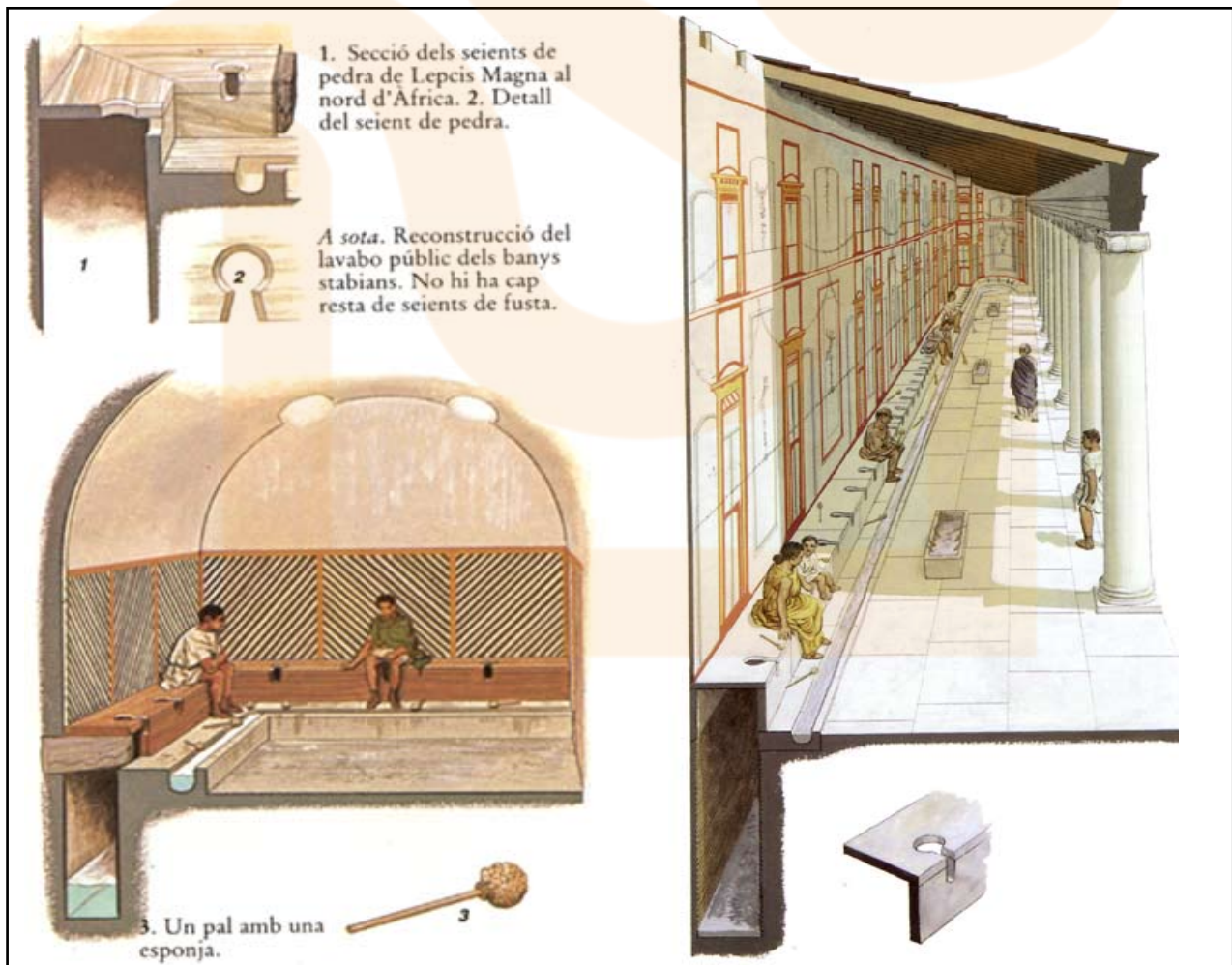
e) El clavegueram:

Al subsòl de les ciutats romanes es podien trobar també importants obres d'enginyeria, com la xarxa de **clavegueram**, que rebia les aigües residuals abocades a través de les clavegueres de la ciutat. Eren túnels subterranis amb prou amplada i alçada com per permetre un home posar-se dempeus i caminar normal pel seu interior. Eren canalitzacions tancades amb lloses planes, que en ocasions formaven part del paviment dels carrers, o bé amb canals coberts amb voltes de mig punt. Les clavegueres desembocaven als camps propers o al riu més pròxim, i en el seu ex-

trem final es col·locava una reixa per impedir l'accés a la ciutat. Un sistema de claveguerons, o boques de claveguera, situats al costat de les voreres, conduïa l'aigua de la pluja i d'altres províncies fins les clavegueres, en tant que els edificis públics i les vivendes es desfeien de les aigües residuals a través de canonades de ceràmica.

7.26 Secció d'una claveguera sota la calçada

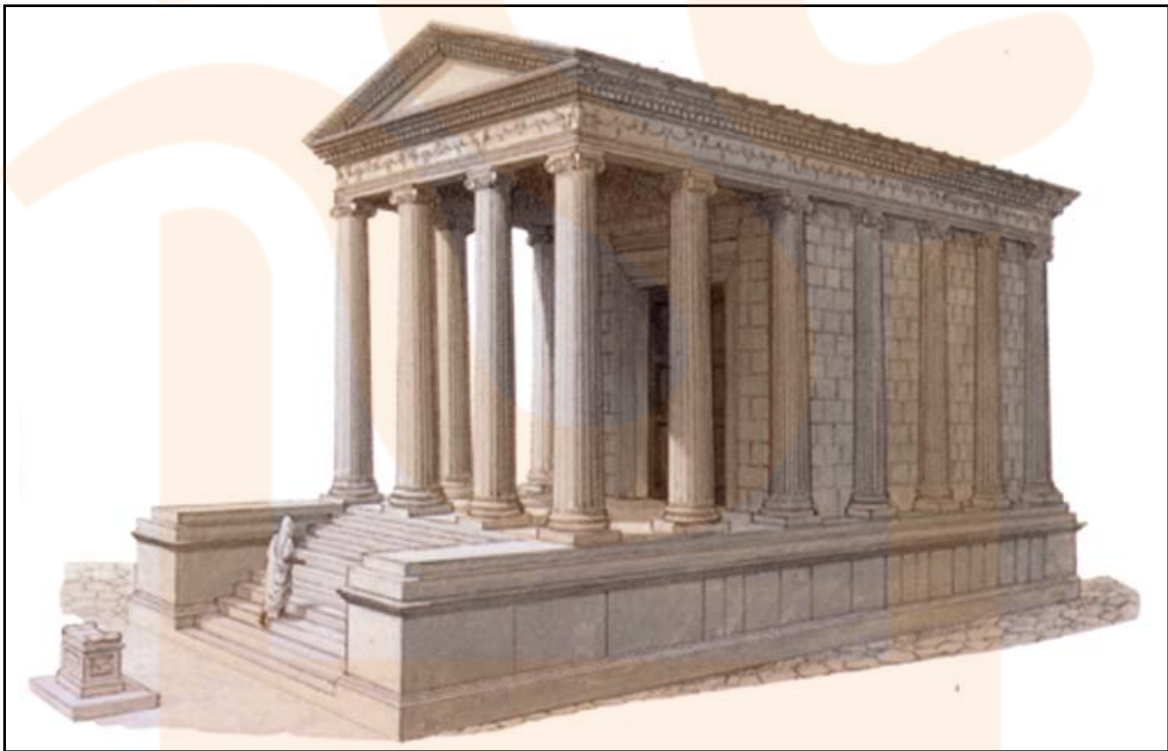
7.27 Funcionament de les latrines públiques

f) Els temples:

Els primitius romans veneraven divinitats incorpòries que eren acció o voluntat pures, els númens, els quals no eren representats en imatges ja que no tenien aparença física. Les pre-gàries que se'ls dirigia perquè fossin propicis als humans es feien en recintes sagrats, que no necessàriament eren temples, sinó llocs consagrats als déus.

Però a mesura que la religió romana anava rebent influències de les civilitzacions etrusca i grega, els primitius númens van anar prenent forma humana i es van identificar amb els déus d'origen grec. A ran d'aquesta fusió, els déus romans, com els grecs, van necessitar d'una casa, i els temples van ser construïts perquè fossin la seva seu. També el temple romà és el resultat d'una síntesi del temple etrusc i el temple grec.

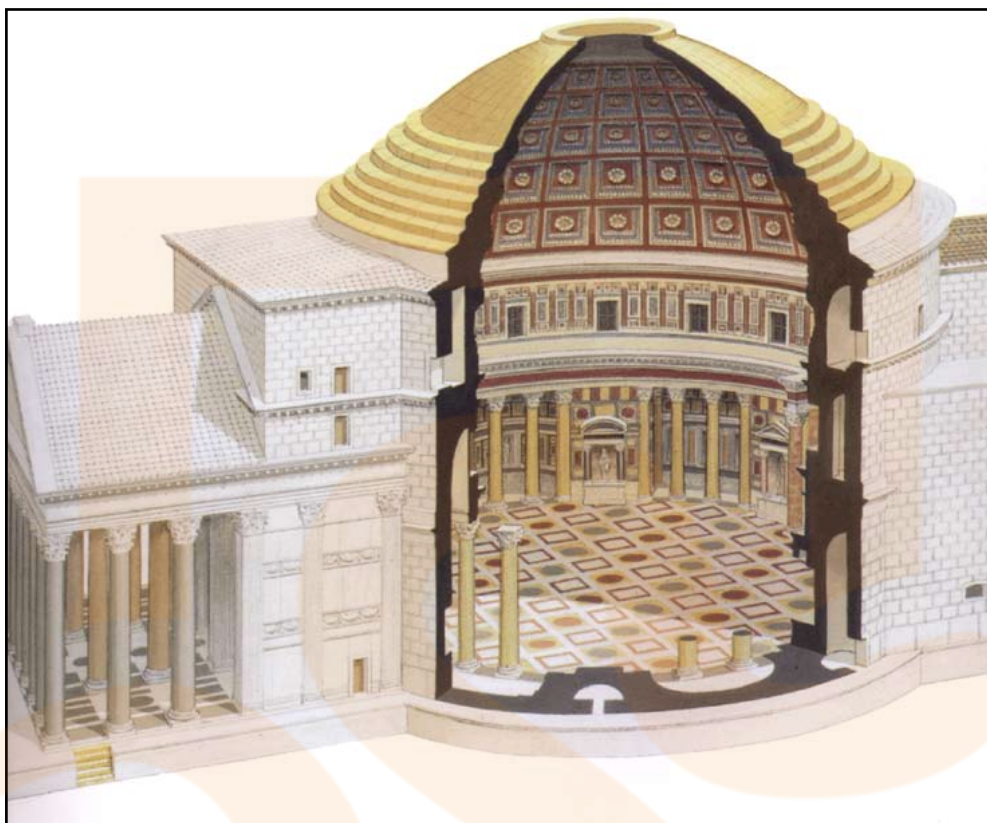
El temple romà típic, fet a partir del model de temple etrusc, era edificat sobre una base elevada, o **podium**, amb una escala d'accés frontal que conduïa a un **vestibulum**, generalment amb dues files de columnes, des del qual hom accedia a la **cella**, que ocupava tota la resta del podium. De vegades feien una filera de columnes tot al voltant del temple, però com la cella ocupava tota l'amplada del podium, simulaven les columnes laterals amb pilastres semicirculars adossades als murs dels costats i de la part posterior de la cella.

7.28 Reconstrucció del temple de Portunus (déu protector dels ports) a Roma

Els romans van emprar la pedra en la construcció dels temples, però també els maons, que generalment eren recoberts amb plaques de marbre. L'ús del maó va fer possible l'aparició d'elements arquitectònics corbats, inexistents gairebé en l'arquitectura grega; n'és un bon exemple el famós temple de Vesta.

Tot fent servir l'arc i la volta, els romans van construir un altre tipus de temple, el model del qual és el Panteó d'Agripa, a Roma. El cos principal d'aquest edifici és una volta semiesfèrica de més de 43 metres de diàmetre, en la qual Brunelleschi, un arquitecte italià del Renaixement, es va inspirar per fer la primera cúpula moderna, la de la catedral de Florència.

7.29 Exterior i interior del Panteó d'Agripa, a Roma

Els romans creien que cada persona tenia un *genius* protector, que rebia culte en l'àmbit de la família un cop mort l'individu, però rebutjaven la naturalesa divina de cap home; tanmateix la tradició deia que Ròmul, després de desaparèixer mentre parlava al poble, havia esdevingut un déu. Igualment Juli Cèsar havia estat divinitzat després de mort, i Octavi August es feia anomenar *divi Caesaris filius*.

Tot aprofitant aquests elements, August permeté, amb fins polítics, el culte al seu *genius* en vida. Les províncies orientals, acostumades a venerar els seus cabdills, van ser les primeres a erigir temples a l'emperador, i després de la seva mort, el Senat en decretà la divinització a tot l'Imperi. A partir d'aleshores, els emperadors i les emperadrius podien rebre, una vegada morts, honors divins, si el Senat ho considerava convenient.

Tàrraco fou la primera ciutat d'Occident que dedicà un temple a August en vida. El culte imperial serví per unificar la religió de tots els indrets de l'imperi, i una forma de mantenir un sentiment d'unitat amb el governant. Per això, a gairebé cada ciutat important de l'Imperi es va construir un temple en honor a August: els de Bàrcino o Tàrraco en poden ser bons exemples.